

Mora Jordägares Samfällighetsförening - en historik

Inledning

Mora Jordägares Samfällighetsförening (Mora Jordägare) tillkom i sin nuvarande form, omfattning och inriktning år 1988 i samband med en anslutning av dåvarande Mora sockens Jordägares Samfällighetsförvaltning till Mora Jordägares Samfällighetsförening.

Mora sockens Jordägares Samfällighetsförvaltning var den förening vars ändamål var att för delägarnas räkning förvalta Mora sockens marksamfälligheter som kom att avsättas vid storskiftet i mitten av 1800-talet. Mora Jordägares Samfällighetsförening, vars delägare i protokollen angavs vara exakt desamma som i marksamfälligheterna, hade 10 år tidigare inordnats under **Lag (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter**.

Föreningen äger relativt stora ekonomiska tillgångar (främst skogsfastigheter) i socknen, tillgångar som härstammar från de tidigare allmännyttiga jordägarkassorna. Anslutningen godkändes av myndigheterna 1988 och den sammanslagna verksamheten antog nya och gemensamma stadgar.

Ända sedan 1950-talet och fram till 2011 har viss del av överskottsmedel från de två föreningarna, och efter 1988 den sammanslagna föreningen, regelbundet överförts till drygt 20-talet bysamfälligheter i socknen för att användas för gemensamma ändamål.

Från år 2008 och fram till idag har mycket av förutsättningarna för och inriktningen av verksamheten förändrats.

Bl.a. uppenbaras ett allvarligt juridiskt problem som berör Mora Jordägares verksamhet. Det uppdagas att det råder en diskrepans mellan delägandet i några av bysamfällighetsföreningarna jämfört med delägarskapet i Mora Jordägare inom samma by. Problematiken får därmed också bäring på skattelagstiftningen – att fördela ut medel till "annan juridisk person" ifrågasätts som avdragsgill kostnadspost.

Under senare år har därtill den principiella frågan om samfällighetsföreningars möjlighet och rätt att använda överskottsmedel till gemensamma insatser till gagn för medlemmarna/delägarna prövats i rättsliga instanser (t.ex. Sollerön och Utmeland) med negativa utslag.

En förening med två olika ursprung

Mora Jordägares Samfällighetsförening härstammar från två olika, helt skilda ursprung inom Mora socken, som från och med 1988 förvaltas i samma samfällighetsförening.

Gren 1

Marksamfälligheter som avsattes vid storskiftet 1839-1859 och som senare förändrats under laga skiften och omarronderingar under 1900-talet. Fr.o.m. år 2014 finns dessa samlade i Mora Mora s:1 och Mora Mora s:2 i Lantmäteriets register. Sockensamfälligheterna **förvaltades under åren 1931-1988 av Mora Sockens Jordägares Samfällighetsförvaltning**, som formellt var fristående från den kommunala förvaltningen.

Marksamfälligheterna ägs direkt av delägarfastigheterna och förvaltas av Mora Jordägares Samfällighetsförening.

Förvaltade egendomar från gren 1

- a. Vägsamfälligheter och övriga samfälligheter, Mora Mora s:1.
- b. Samfälligheter med skogsmark och impediment, Mora Mora s:2.

Gren 2

Egendomar (med ursprung i marknadskassan, brokassan och skogsmedelsfonden mm.) som Mora sockens skattejordägare äger kollektivt sedan flera sekler. I denna historieskrivning kallar vi dessa egendomar för "**Kommunalstäm mot tillgångar**", eftersom de fram till 1978 **förvaltades inom Mora kommun med kommunalstämma (jordbruksstämma, jordägarstämma)** som högsta beslutande församling. *Kommunalstäm mot tillgångarna ägs och förvaltas av Mora Jordägares Samfällighetsförening.*

Delägarfastigheterna har ett indirekt ägande genom sitt delägarande i samfällighetsföreningen.

Förvaltade egendomar från gren 2

a. Skogsfastigheter, s.k. registerfastigheter

b. Fastighet med byggnader i Mora (Mora Stranden 39:2) "Kaplansgården"

c. Andelsfastigheten Mora Utmeland 13:45.

d. Delägarande i Dyverdalens gemensamhetsskog (24,4 % i Mora Bonäs s:281 via Mora Bonäs 451:1).

e. Delägarande i Skellnäs gemensamhetsskog (2,9 % i Mora Vika s:73 via Mora Vika 238:1).

Ekonomiska tillgångar i form av likvida medel, kundfordringar etc.

Vilka är delägare i Mora Jordägares Samfällighetsförening?

Under 2014 har Lantmäteriet tagit fram en ny ägarförteckning på uppdrag av Mora Jordägares Samfällighetsförening, eftersom det tidigare har funnits oklarheter om enskilda fastigheters delägarandel.

Den nya ägarförteckningen visar att det i december 2014 fanns 2535 fastigheter, fördelade på 27 byar, som är delägare i Mora Jordägares Samfällighetsförenings alla tillgångar enligt samma andelstal som finns registrerat för samfälligheterna Mora Mora s:1 och Mora Mora s:2 i Lantmäteriets fastighetsregister.

Marksamfälligheterna ("Gren 1")

Marksamfälligheternas omfattning (Mora Mora s:1 och Mora Mora s:2)

Under 2014 har samfälligheterna omregistrerats så att vägsamfälligheter med tillhörande avläggsplatser har fått beteckningen Mora Mora s:1 och samfälligheterna innehållande skog beteckningen Mora Mora s:2.

Vägsamfälligheterna består dels av markområden där vägarnas och vägavläggens yttergränser är definierade och inritade i fastighetskartan, dels väglinjer där enbart mittlinjerna för vägarna är inritade på fastighetskartan.

Under 2015 har en uppdelning skett som ett resultat av en genomförd historietredning.

Denna visar att Mora Mora s:2 omfattar 1512 hektar, varav 1030 hektar produktiv skogsmark.

Marksamfälligheternas värde (Mora Mora s:1 och Mora Mora s:2)

Sammanfattningsvis kan sägas att marksamfälligheterna fram till våra dagar har betraktats betinga ett relativt lågt värde. Avkastningen i form av pengar har också varit låg. Med åren har det dock vuxit upp

stora volymer skog på de flesta av samfälligheterna och vi bedömer att marknadsvärdet av skogen år 2014 troligen ligger på ca 30 miljoner kr (1000 hektar á 30 000 kr). Värdet av impediment och vägmark torde vara lågt.

Storskiftet i Mora

Samfälligheter inom och mellan byar har funnits sen urminnes tider. Det var dock i och med storskiftet

som marksamfälligheter för första gången blev juridiskt fastställda, och samtidigt definierade på kartor och i terrängen. I Mora socken genomfördes det egentliga storskiftet under åren 1839-1859. Det inleddes med kartläggning och värdering av byarnas jordbruksmark och fäbodmark. Därefter delades jorden upp mellan olika markägare, den s.k. åbodelningen. Vid denna delning åsattes varje egendom ett jordtal, dvs. den andel av byns ägor man ägde.

Sockensamfälligheterna i Mora fastställdes den 8 augusti 1855 och bydelning av socknens skogsmark den 1 juli 1857. Storskiftet avslutades den 20 augusti 1859 genom att bydelningen vann laga kraft. Uppdelningen av skogen mellan de olika markägarna inom en by ingick inte i storskiftet utan gjordes i de flesta byarna under 1860-talet och avslutades 1872. Denna "åbodelning av skog" gjordes med jordtalen från storskiftet som grund.

Sockensamfälligheterna bestämdes alltså före bydelningen och omfattade vägar, grustag, kvarnplatser, myrtag, sandtag, lertag, kalkbrott, älvskär (öar i älven), flygsandfält, mjågningsristag (för älvkanternas förstärkning mot erosion) mm. Dessutom avsattes en del övriga marker som samfälligheter eftersom de av markägarna ansågs som mindervärdiga eller alldeles odugliga marker sådana ändamål.

Utdelning av pengar från marksamfälligheternas överskott till byarna inom Mora kommun

Fram till början av 1950-talet anslogs pengar till olika ändamål efter ansökan till samfällighetsförvaltningen. Det var dock relativt blygsamma summor som delades ut. År 1952 beslöts att 1931 års reglemente skulle ändras för att möjliggöra utdelning av pengar "enligt årlig plan till samtliga byar enligt andel i reducerat kappland".

Den första utdelningen gjordes 1955 i efterskott för åren 1953 och 1954 (bilaga 7). Fr.o.m. 1961 gjordes årliga utdelningar till skifteslagen, till en början med 50 öre per reducerat kappland.

Förvaltningen av marksamfälligheterna

Marksamfälligheterna förvaltades av Mora landskommuns kommunalstämma fram till 1921. Detta år kom "Lagen (1921:299) om förvaltning av bysamfälligheter", och den lagen omfattade även sockensamfälligheter.

Anslutning till Mora Jordägares Samfällighetsförening (kommunalstäm mot tillgångarna)

Den 6 oktober 1977 höll samfällighetsförvaltningen ett gemensamt sammanträde med kommunalstämman (jordbruksstämman). Alla ansåg då att tillgångarna i de båda grenarna (sockensamfälligheter respektive kommunalstäm mot tillgångar) ägdes av jordägarna i Mora socken på "exakt samma grunder". Man beslöt att Sockensamfälligheterna i fortsättningen skulle förvaltas tillsammans med kommunalstäm mot tillgångarna

enligt lagen om förvaltning av samfälligheter (1973:1150). Förvaltning enligt samfällighetslagen kom dock

att genomföras först den 3 oktober 1988 då samfällighetsförvaltningens stämma beslöt att Mora sockens

Jordägares Samfällighetsförvaltning "skall genom *anslutning* handhas av den befintliga samfällighetsföreningen Mora Jordägares Samfällighetsförening".

Lantmäteriet registrerade anslutningen och stadgeändringarna 1988-12-02

Något märkligt i detta sammanhang är att man beslöt om anslutning och inte om fusion. Enligt lagen om förvaltning av samfälligheter (1973:1150) är det skillnad på dessa två begrepp. Anslutning kan ske om man i fortsättningen vill ha en gemensam förvaltning, men med skilda verksamheter och ekonomier, medan fusion avser sammanslagning av verksamheterna. Såväl argumentationen för sammanslagningen som de gemensamma stadgarna från 1988 tyder på att alla menade att det var fråga om en fusion. Det är även märkligt att Lantmäteriet inte hade några synpunkter på detta när anslutningen registrerades.

Kommunalstäm mot tillgångarna (d.v.s. "Gren 2", egendomar som Mora Jordägare äger kollektivt men som inte varit marksamfälligheter)

Vi betecknar denna gren av Mora Jordägares Samfällighetsförening med det gemensamma namnet "kommunalstäm mot tillgångar", pga. av att denna gren styrdes genom kommunallagen fram till bildandet av en samfällighetsförening år 1978.

Kommunalstäm mot tillgångarnas omfattning år 2014

Tillgångarna består år 2014 huvudsakligen av följande delar:

- Nio skogsfastigheter med totalt 1604 hektar produktiv skogsmark
- Mora Stranden 39:2, som omfattar Kaplansgården med fyra timmerhus på en 2000 m² stor tomt.
- Andelsfastigheten Mora Utmeland 237:1, som enbart äger andelar i andra fastigheter.
- 24,4 % i Dyverdalens gemensamhetsskogs samfällighetsförening (Mora Bonäs s:281) som förvaltar ca 1850 hektar total areal, varav 1579 hektar produktiv skogsmark. Denna ägarandel kommer via ägandet av Mora Bonäs 451:1. Via Dyverdalens gemensamhetsskog är man dessutom delägare i de två skogsfastigheterna Mora Bonäs 285:1 med 56 hektar produktiv skogsmark och Mora Bonäs 342:1, med 176 hektar produktiv skogsmark.
- 2,9 % i Skellnäs gemensamhetsskog (Mora Vika s:73) som förvaltar ca 515 hektar, varav 360 hektar produktiv skogsmark. Denna ägarandel kommer via Mora Vika 238:1.

Fastighet Total areal (ha) Areal produktiv skog (ha)

Bonäs 451:1 40,1 31,3
Gopshus 71:1 48,1 47,7
Morkarlby 293:2 625,0 512,8
Selja 154:6 92,4 78,7
Oxberg 113:1 22,7 22,3
Oxberg 398:9 310,9 285,1
Utmeland 237:1 244,1 169,9
Vika 238:1 281,8 227,8
Öna 324:1 310,4 228,2

Summa 1975,5 1603,8

Ursprunget kommer från bl. a. Marknadskassan, Brokassan och Skogsmedelsfonden.

De första gemensamma egendomarna tycks ha varit marknadskassan och brokassan.

Marknadskassan fick intäkter från anordnandet av Mora Marknad och brokassan från broavgifter från flottbron över Dalälven mot Noret, eventuellt även från andra broar och färjor. Även medel från markförsäljningar hade tillförts marknadskassan.

Före 1893 redovisades intäkter från skogsavverkningar i marknadskassan. Den 15 januari 1893 beslöt

kommunalstämman att inrätta en särskild skogsmedelsfond, dit ersättningar från avverkningar i fortsättningen skulle redovisas (Dom i Mora och Orsa tingslags häradsrätt 1958-07-15).

Kommunalstämman och Jordbruksstämman som förvaltare av "Kommunalstäm mot tillgångarna"

Förvaltningen av jordägarnas gemensamma tillgångar har gått hand i hand med den kommunala förvaltningen. Fram till 1862 sköttes det mesta av socknens gemensamma ärenden av sockenstämman. När kommunerna infördes år 1863 (SFS 1862:13) innebar det att socknarna delades upp i en kyrklig och en borgerlig kommun, ledda av kyrkostämman respektive kommunalstämman. Vid kommunalstämman hade alla som var minst 23 år gamla och betalade skatt inom kommunen rösträtt, även bolag, kvinnor och omyndiga.

Kyrkans mark, som kallades "Prästlönetillgångar" var enligt särskild lagstiftning undantagna från skattskyldighet till inkomstskatt t.o.m. 2010 års taxering enligt **lag (1999:290) om skattefrihet för prästlönetillgångar vid 2001-2010 års taxeringar**. Det betyder att Svenska Kyrkan inte hade någon andel i "Kommunalstäm mot tillgångarna".

År 1930 kom "Lag (1930:251) om kommunal självstyrelse på landet". Där fanns i paragraf 13 bestämmelser om att kommunalstämman i fortsättningen skulle kallas jordbruksstämma och enbart behandla jordägarfrågor.

Om den produktiva skogsarealen värderas till 30 000 kr per hektar så blir värdet av de ingående skogstillgångarna 48 miljoner kr (1600 hektar x 30 000 kr/ha). Till detta ska läggas andelen i Dyverdalen, Kaplansgården mm.

1977 års lag om egendom som förvaltas av kommunalstämma (SFS nr 1977:216)

Den 21 april 1977 utfärdade Sveriges Riksdag en lag som föreskrev, att all egendom, som vid utgången av juni 1978 fortfarande förvaltades av kommunalstämman enligt § 13 i lagen om kommunstyrelse på landet (SFS 1930:251), skulle tillfalla kommunen. Lagen medgav att egendomarna senast juni 1978 överfördes till annan förvaltningsform, t ex samfällighetsförening. Genom denna lag tvingades Mora Jordägare att 1978 bilda en samfällighetsförening för att rädda kommunalstäm mot tillgångarna från att övergå i kommunal egendom.

Samfällighetsföreningen bildas

Mora Jordägares Samfällighetsförening registrerades den 15 mars 1978. År 1988 utökades föreningen till att omfatta även förvaltningen av sockensamfällda markområden inom Mora socken (d.v.s. nuvarande Mora Mora s:1 och Mora Mora s:2).

Beslut om anslutning av Mora sockens Jordägares Samfällighetsförvaltning till Mora Jordägares Samfällighetsförening.

Vid den ordinarie årsstämman 1987-06-30 med Mora Jordägares Samfällighetsförening beslöts om anslutning av den sockensamfällda marken. Alla ansåg då att tillgångarna i de båda grenarna

(sockensamfälligheter respektive kommunalstäm mot tillgångar) ägdes av jordägarna i Mora socken på

"exakt samma grunder". Man visste då inte att kyrkans mark "Prästlönetillgångarna", var delägare i

marksamfälligheterna, men inte i "Kommunalstäm mot tillgångarna".

Vid en extra stämma 1988-10-03 beslöts om nya stadgar för samfällighetsföreningen. Den första ordinarie årsstämman efter anslutningen hölls 1989-05-24, i vilken 18 personer deltog.